

УДК 378.14.364.

ЗМІСТ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ СОЦІАЛЬНИХ ПРАЦІВНИКІВ ДО ПРОФЕСІЙНОЇ МОБІЛЬНОСТІ В РАМКАХ ВИВЧЕННЯ ДИСЦИПЛІНИ «ПРАКТИКУМ З СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ»

Рідкодубська Г.А.

Хмельницький національний університет

Досліджено теоретичні питання підготовки до професійної мобільності майбутніх фахівців соціальної сфери під час вивчення навчальної дисципліни «Практикум з соціальної роботи». В статті на підставі теоретико-емпіричних досліджень проаналізовано, що професійна підготовка фахівців соціальної сфери в Україні здійснюється у різних формах: очна, очно-заочна, заочна, вечірня, екстернат та інші. Узагальнення і систематизація наукових досліджень у галузі соціальної педагогіки та соціальної роботи дозволили визначити зміст підготовки майбутніх працівників соціальної сфери до професійної мобільності. Розширення змісту навчальної дисципліни теоретичними знаннями та практичними задачами щодо професійної мобільності суттєво збагатить і осясатиме змістове наповнення цієї дисципліни. Крім того, розкриття змісту підготовки до професійної мобільності майбутніх соціальних працівників дозволить підвищити якість їх професійної підготовки у сучасних умовах.

Ключові слова: працівник соціальної сфери, професійна мобільність, підготовка до професійної мобільності, зміст професійної підготовки, практикум з соціальної роботи.

Постановка проблеми. Стрімкий розвиток суспільства, поява нових технологій в усіх сферах життєдіяльності, особливо в освіті, насамперед стосується проблеми підготовки майбутнього фахівця нового типу, інтегрованого в сучасне суспільство. Тому перед вітчизняною освітою стоїть завдання підготовки фахівців з високим рівнем професіоналізму, позитивного ставлення до своєї роботи, стійкою психікою, позитивно мотивованого та люблячого свою професію, професійно мобільного компетентного фахівця.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. На сьогодні у наукових працях з проблем соціальної роботи, соціальної педагогіки та соціології значною мірою висвітлені деякі аспекти професійної підготовки соціального працівника Л. Долинська, Д. Годлевська, В. Орленко, О. Шевчук, К. Якубенко, проблему підготовки професійно мобільних фахівців досліджували Ю. Дворецька, Н. Латуша, Л. Сушенцева, І. Шпекторенко та ін.

Ми погоджуємось із А. Капською, що сьогодні в нашій країні, як і в інших країнах світу питання стоїть так: навчання соціальній роботі не може тільки пасивно відображати соціальний розвиток, воно повинно вести активний пошук шляхів вирішення соціальних проблем, що з'являються. Професіоналізм для соціальної сфери потрібно готувати таким чином, щоб вони були здатні змінити, усунути і коректувати негативні соціальні прояви у суспільстві. А це можливо лише у закладах освіти, які будують навчання на нових позиціях і враховують тенденції розвитку соціальної політики в країні [2, с. 14].

Професійна підготовка визначається, як система організаційних і педагогічних заходів, що забезпечує формування в особистості професійної спрямованості знань, навичок, умінь і професійної готовності до професійної діяльності і здійснюється в рамках навчання у вузах, університетах і на факультетах підвищення кваліфікації [3].

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. Недостатньо вирішеною залишається проблема розкриття змісту підготовки до професійно мобільності фахівців соціальної сфери.

Мета статті. Головною метою цієї роботи

є охарактеризувати зміст підготовки майбутніх працівників соціальної сфери до професійної мобільності під час вивчення навчальної дисципліни «Практикум з соціальної роботи».

Виклад основного матеріалу. На даний час професійна підготовка фахівців соціальної сфери в Україні здійснюється у різних формах: очна, очно-заочна, заочна, вечірня, екстернат та інші – і передбачає багаторівневий характер освіти: до-професійна, професійна, післядипломна, підвищення кваліфікації, перепідготовка кадрів.

Соціальні працівники мають можливість отримувати різну професійно-рівневу кваліфікацію і спеціалізацію у середніх навчальних закладах (училищах, технікумах, коледжах, ліцеях) та у вищих навчальних закладах (інститутах, університетах, академіях та ін.).

Професійна підготовка спеціалістів для соціальної сфери здійснюється у вищих навчальних закладах різних напрямків: університетах класичного профілю, педагогічних університетах, академіях, педагогічних, медичних, технічних, юридичних, економічних інститутах.

На даний час в Україні можна виділити наступні рівні підготовки кадрів для соціальної сфери. Допрофесійна підготовка на курсах, у школах, ліцеях. Випускники цих закладів, отримавши середню освіту, можуть працювати у відповідних закладах і обслуговувати хворих, престарілих, одиноких.

Навчання у середніх навчальних закладах, що дає можливість очолити відділення обслуговування на дому, відділення денного перебування, невідкладної соціальної допомоги та інші відділення із обслуговування хворих, престарілих, одиноких.

Навчання у вищих закладах освіти (термін навчання 4-6 років). Особи, які мають вищу освіту, можуть навчатись на спеціальних факультетах післядипломної освіти (від 1 до 3 років). У свою чергу, вища професійна освіта має 2 ступені: підготовка бакалаврів (4 роки), магістрів (6 років). Останні після отримання диплому мають право займатися навчально-педагогічною та науково-дослідницькою роботою.

Перепідготовка і підвищення кваліфікації працюючих спеціалістів (система різноманітних курсів, стажувань і т.д.).

Зміст підготовки майбутніх фахівців соціальної сфери до професійної мобільності нами розробляється як програма, підґрунтям якої є системний підхід, програмно-цільовий метод планування й управління процесом навчання.

Гершунський Б.С. зміст навчання розуміє як алогічно обґрунтовану, логічно впорядковану й зафіксовану в навчальній документації наукову інформацію про матеріал, який необхідно вивчити, що й визначає зміст навчальної діяльності викладача і діяльності учіння студентів [1, с. 23]. Таким чином, ми можемо вважати, що у загальнодидактичному розумінні поняття «зміст підготовки» є характеристикою структурованої системи навчальної інформації.

Загальнодидактичні й спеціальні вимоги до змісту фахової підготовки соціальних працівників подано в працях Харченко С.Я. Автор визначає такі вимоги, як-от: відповідність змісту підготовки цілям навчання студентів; науковість; встановлення й врахування міжпредметних зв'язків; відповідність змісту реальним навчальним можливостям студентів; зв'язок теорії з практикою; єдність основних змістових блоків вузівської освіти; гуманізація; відкритість і принципова незавершеність; формування алгоритмів соціально-педагогічної діяльності тощо [6, с. 51–59]. Ми погоджуємося з позицією науковця, що зміст навчальної інформації, який пропонується для засвоєння студентам обумовлює структуру та зміст професійної підготовки майбутніх працівників соціальної сфери у вищому навчальному закладі.

У змісті підготовки фахівців соціальної сфери Поліщук В.А. виокремлює такі компоненти: глибокий аналіз сучасного соціального розвитку й формування вміння об'єктивно оцінювати соціальну політику, пропонувати альтернативні варіанти; чітке уявлення й класифікація сучасних моделей, форм і методів практики соціальної роботи; реалізація педагогічного процесу підготовки соціальних працівників; розробка теорій, концепцій, моделей і технологій, спрямованих на ефективне функціонування соціального працівника; розробка й реалізація програм, що сприяють формуванню професійної компетентності [4, с. 7].

Основними вимогами забезпечення ефективності змістового наповнення професійної підготовки студента, вважаємо, є: забезпечення єдності освітніх та професійних змістових блоків; створення позитивного емоційно-сприятливого освітнього середовища; застосування різноманітних форм і методів активізації навчально-пізнавальної діяльності студентів; координація змісту професійної підготовки відповідно індивідуально-типологічних особливостей студента, рівня його особистісного розвитку; залучення студентів до самостійної науково-пошукової діяльності.

Значення змісту курсу «Практикум з соціальної роботи» обумовлено тим, що сьогодні суттєво актуалізувалася потреба сучасного суспільства в свідомому управлінні соціальними процесами з метою оптимізації їх функціонування, що виводить на рівень пріоритетних проблему визначення алгоритму функціонування соціальних інститутів та впровадження різного роду іннова-

цій в розв'язання завдань надання соціальної допомоги. Крім того, практична складова процесу професійної діяльності в соціальній сфері стосується створення певних алгоритмів професійної діяльності суб'єктів соціальної роботи, що безумовно, передбачає розкриття змісту технологій їхньої професійної мобільності.

Курс «Практикум з соціальної роботи» ми обрали як основний змістовий компонент професійної підготовки майбутнього соціального працівника, тому що: по-перше, він є в програмі державної атестації бакалавра за спеціальністю «Соціальна робота»; по-друге, його зміст передбачає тісний зв'язок із завданнями волонтерської практики студентів; по-третє, курс передбачає написання курсової роботи, що передбачає відповідальність за розвиток науково-дослідницьких умінь та аналітичних навичок майбутнього соціального працівника.

Таким чином, можемо розглядати важливість даного курсу в когнітивному, діяльнісному та науково-пошуковому ракурсах.

У Хмельницькому національному університеті в навчальних планах спеціальності 231 «Соціальна робота» його вивчення передбачено в V семестрі. Ми розглядатимемо зміст розробленого нами навчального курсу, запропонованого в якості методичних вказівок [5].

Курс побудовано відповідно до вимог кредитно-модульної системи. Навчальний матеріал об'єднано в змісті 7 навчальних тем. Кожна тема курсу свою форму контролю у вигляді індивідуальних завдань, перевірки змісту методичних комплексів, творчих робіт тощо. У тематичному плані подано розподіл годин кожної теми за видами навчальних занять та самостійної роботи студентів. Загальний обсяг дисципліни складає 120 годин, з них 68 аудиторних (34 год. лекцій, 34 год. практичних занять); передбачено 52 год. самостійної роботи студентів спеціальності, що об'єднує всі види навчальної діяльності студента: аудиторні заняття, самостійна робота (у т.ч. підготовка до підсумкового контролю), екзамен.

Самостійна робота студентів передбачає дві складові: підготовка до аудиторних занять та до екзамену. Поряд із традиційними видами занять програмою предмету передбачено виконання індивідуальної аудиторної роботи під керівництвом викладача, під час колективного чи індивідуального консультування студентів.

Змістом курсу «Практикум з соціальної роботи» передбачено використання рейтингової системи оцінювання знань студентів, що дозволяє врахувати як поточну підготовку студентів до аудиторних занять, так і визначити рівень засвоєння навчального матеріалу окремої теми. Підсумкова (екзаменаційна) оцінка виставляється за рейтинговими показниками з можливістю її покращення під час семестрового екзамену.

Аналіз змісту пояснювальної записки дисципліни дозволив зазначити, що метою курсу «Практикум з соціальної роботи» є ознайомлення студентів з основними стратегіями, методами і формами соціальної роботи із спеціальними групами клієнтів, формування у майбутніх працівників соціальної сфери цілісного уявлення про призначення, форми, методи, технології та нормативне забезпечення діяльності соціальних служб в Україні та світі.

Таблиця 1

**Аналіз змісту лекційного матеріалу дисципліни “Практикум з соціальної роботи”
в контексті професійної мобільності студента**

Тема	Зміст питання, тези
Соціальна робота як професійна практика	Модель фахівця із соціальної роботи
Основні сфери призначення та застосування соціальної роботи	Специфіка сфер призначення соціальної роботи
Методи соціальної роботи	Критерії оцінки ефективності соціальної роботи. Взаємозв'язок понять мобільність та адаптивність
Основні соціальні технології та технології соціальної роботи	Форми застосування методів формування професійної мобільності
Соціальна робота з різними цільовими групами	Соціальні умови успішного застосування методів самостимулювання при роботі з різними типами клієнтів
Методика проведення профілактичної роботи	Психолого-педагогічні умови застосування методів організації діяльності соціальних служб
Методика проведення індивідуальної роботи з клієнтом	Основні завдання вуличної соціальної роботи. Стратегія й технології взаємодії соціального працівника з засобами масової інформації

Джерело: [5]

У результаті засвоєння курсу студенти повинні знати: методи, принципи соціальної роботи з різними типами клієнтів з групи ризику; вимоги до ефективності роботи соціального працівника; особливості роботи з різними клієнтами; основні принципи роботи соціального працівника з дітьми та молоддю; зміст, форми і методологію організації соціальної роботи з різними типами клієнтів; основні положення та напрямки концепції соціальної роботи.

Нами розглянуто зміст основних складових програми з метою виявлення тих фрагментів, що спрямовують даний навчальний курс на розв'язання завдань підготовки до професійної мобільності майбутніх працівників соціальної сфери.

Курс передбачає оволодіння студентами наступних умінь: добирати та адаптувати відповідно до мети, особливостей клієнтів і реальної ситуації технології соціальної роботи, методи, форми та прийоми реалізації завдань соціальної роботи; проектувати, планувати, організовувати та аналізувати організаційні форми соціальної роботи; знати організацію роботи соціальних служб в Україні; вітчизняний та зарубіжний досвід соціальної роботи і соціального захисту населення державними та недержавними соціальними агенціями; будувати стратегію соціальної роботи спрямовану на швидку адаптацію до різних умов праці, реалізацію її творчого потенціалу, здібностей, активізацію зусиль клієнтів (індивідів, груп, спільнот) на вирішення власних проблем.

Саме в переліку вмінь, яких мають набуті студенти ми бачимо наголос на завданні професійної мобільності працівника соціальної сфери.

Відзначимо, що не дивлячись на практичну спрямованість курсу, лекція як організаційна форма навчально-виховного процесу відіграє суттєву роль, як-от: виступає фактором впливу викладача на емоційно-образну сферу студента, сприяє створенню ситуації науково-пошукової активності

студентів, дозволяє узагальнити та систематизувати знання, закріплені на практичних заняттях, дозволяє деталізувати зміст питань, що недостатньо представлені в підручниках та посібниках з курсу. Саме тому нами проаналізовано зміст лекційного матеріалу курсу, в якому контекст професійної мобільності студента звучить найбільш яскраво. Аналіз даних, наведених у таблиці, дає можливість засвідчити достатній арсенал змісту, окремих тем, якими може користуватися викладач для професійної мобільності і підготовки студентів до майбутньої професійної діяльності. Та назви тем інколи не розкривають усіх соціально-виховних можливостей навчального матеріалу. Тому ми вважаємо за доцільне навести кілька прикладів, які б давали наочне уявлення про те, як ми спрямовуємо зміст курсу на виконання завдань нашої роботи, який представлено у таблиці 1.

Висновки і пропозиції. Отже, зміст підготовки до професійної мобільності фахівців соціальної сфери полягає в: необхідності впровадження інтегрованих курсів, зміст яких містить знання, спрямовані на вирішення практичних завдань, розуміння себе, людей, які оточують майбутнього фахівця, знаходження раціонального виходу з конфліктних ситуацій, забезпечення розвитку загальної і професійної культури майбутніх фахівців, професійно значущих якостей; необхідності розвитку творчого потенціалу майбутніх соціальних працівників; конструюванні змісту їхньої підготовки на принципах цілісності і системності; необхідності врахування особливостей майбутньої професійної діяльності в ході відбору структури і змісту підготовки. Ми усвідомлюємо, що для того, аби підготувати до професійної мобільності недостатньо лише розкрити змістові складові його професійної діяльності. Реалізація цього завдання відбувається в організаційних формах освітнього процесу, засобами правильного застосування методів підготовки до професійної мобільності студентів.

Список літератури:

1. Гершунский Б.С. Философия образования для XXI века (в поисках практико-ориентированных образовательных концепций) / РАН; Институт теории образования и педагогики. – М.: Совершенство, 1998. – 608 с.
2. Капська А.Й. Деякі аспекти професійної підготовки соціальних педагогів і соціальних працівників / А.Й. Капська // Вісник Глухівського національного педагогічного університету ім. О. Довженка. Серія: Педагогічні науки. – 2010. – № 15. – С. 12–16.

3. Ольхович О.В. Підготовка соціальних працівників до роботи з біженцями у вищих навчальних закладах США і Канади : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : спец. 13.00.04 «Теорія та методика професійної освіти» / О.В. Ольхович. – Тернопіль, 2008. – 20 с.
4. Поліщук В.А. Професійна підготовка фахівців соціальної сфери: зарубіжний досвід. Посібник. – Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 2003. – 184 с.
5. Рідкодубська А.А. Методика викладання теорії та практики соціальної роботи у вищих навчальних закладах: методичні вказівки до самостійного вивчення дисципліни студентами спеціальності «Соціальна робота». Електронний аналог друкованого видання (сертифікат № 85). Хмельницький, 2018.
6. Харченко С.Я. Дидактические основы подготовки студентов к социально-педагогической деятельности. – Луганск: Альма матер, 1999. – 138 с.

Рідкодубська А.А.

Хмельницький національний університет

СОДЕРЖАНИЕ ПОДГОТОВКИ БУДУЩИХ СОЦИАЛЬНЫХ РАБОТНИКОВ К ПРОФЕССИОНАЛЬНОЙ МОБИЛЬНОСТИ ВО ВРЕМЯ ИЗУЧЕНИЯ ДИСЦИПЛИНЫ «ПРАКТИКУМ ПО СОЦИАЛЬНОЙ РАБОТЕ»

Аннотация

Исследованы теоретические вопросы подготовки к профессиональной мобильности будущих специалистов социальной сферы во время изучения дисциплины «Практикум по социальной работе». В статье на основе теоретико-эмпирических исследований проанализировано, что профессиональная подготовка специалистов социальной сферы в Украине осуществляется в различных формах: очная, очно-заочная, заочная, вечерняя, экстернат и другие. Обобщение и систематизация научных исследований в области социальной педагогики и социальной работы позволили определить содержание подготовки будущих работников социальной сферы к профессиональной мобильности. Расширение содержания дисциплины теоретическими знаниями и практическими задачами профессиональной мобильности существенно обогатит смысловое наполнение этой дисциплины. Кроме того, раскрытие содержания подготовки к профессиональной мобильности будущих социальных работников позволит повысить качество их профессиональной подготовки в современных условиях.

Ключевые слова: работник социальной сферы, профессиональная мобильность, подготовка к профессиональной мобильности, содержание профессиональной подготовки, практикум по социальной работе.

Ridkodubska A.A.

Khmelnitsky National University

THE CONTENT OF TRAINING OF FUTURE SOCIAL WORKERS FOR PROFESSIONAL MOBILITY DURING THE STUDY OF DISCIPLINE "WORKSHOP ON SOCIAL WORK"

Summary

The author explores theoretical issues of training for professional mobility in future specialists in social sphere during the study of the discipline "Workshop on social work". The author of article analyzes on the basis of theoretical and empirical research that professional training of specialists in the social sphere in Ukraine is carried out in various forms: full-time, part-time, part-time, evening, external studies and others. Generalization and systematization of scientific research in the field of social pedagogy and social work allowed determining the content of training in future social workers to professional mobility. The expansion of the content of the discipline by theoretical knowledge and practical tasks of professional mobility will significantly enrich content of this discipline. In addition, the disclosure of the content of training for the professional mobility of future social workers will improve the quality of their professional training in modern conditions.

Keywords: social worker, professional mobility, preparation for professional mobility, content of professional training, workshop on social work.